

BESLUT

2021-10-18 Dnr: 20/05572 och 5728

SAKEN

Dokument inifrån: Vaccinkrigarna, del 1–3, SVT1, 2020-12-02, 2020-12-09, 2020-12-16, program om vaccinnmotståndare; fråga om opartiskhet, saklighet och respekt för privatlivet

BESLUT

Programmen frias. De strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet eller mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

PROGRAMMEN

Dokumentärserien var i tre delar och granskade antivaccinrörelsen och dess företrädare i bland annat Norden och USA. En stor del av serien spelades in genom att reportrarna, inför sympatisörer med antivaccinrörelsen, använde sig av påhittade identiteter.

Dokumentärserien fokuserade i stor utsträckning på några specifika personer, bland annat en finlandssvensk vaccinkritiker, A, som dokumentärskaparna lärt känna och filmat under ett och ett halvt år. Även flera vaccinkritiker i USA skildrades, inklusive den kände brittiske läkaren och forskaren B. Programserien följde även en ung mamma, C, som var osäker på om hon ville vaccinera sin fyra månader gamla son.

Därtill medverkade bland annat statsepidemiolog, D och barnhälsovårdsöverläkare, E.

Del 1, den 2 december 2020

Det första programmet skildrade hur reportrarna bestämde sig för att undersöka hur vaccinnmotståndet såg ut i Sverige. De skapade profiler med fingerade namn på sociala medier för att kunna gå med i slutna grupper för vaccinkritiker. I grupperna delades inlägg och filmer med vaccinkritikern A. Reportrarna besökte en av A:s föreläsningar. Reportrarna utgav sig för att vara vaccinkritiska filmare eftersom A uttryckt att hon inte ville ställa upp på en intervju med traditionella medier.

I programmet berättades det också om det internationella vaccinnmotståndet. I USA hade exempelvis rörelsen fått uppmärksamhet bland annat genom den vaccinkritiska filmen Vaxxed, som spridits i bland annat sociala medier. Reportrarna kontaktade skaparna bakom filmen och blev inbjudna att vara med på premiärturnén för den nya uppföljningsfilmen Vaxxed 2. I samband med lanseringen av uppföljningsfilmen intervjuade reportrarna flera vaccinkritiker.

I Sverige träffade reportrarna C, en nybliven mamma som var osäker på om hon skulle vaccinera sin son. C hade bland annat sökt information i slutna grupper på Facebook för att få svar på detta. I programmen samtalade sedan C och hennes partner om den information hon hade hittat.

Del 2, den 9 december 2020

I andra programmet träffade reportrarna B, en kände före detta brittisk läkare och forskare som sade ha startat vaccinnmotståndet och som betytt mycket för antivaccinrörelsen. I programmet redogjordes för historien om B:s starkt kritiserade forskning kring vaccin och autism. I programmet redogjordes även för B:s nuvarande position inom vaccinnmotståndet och att det var han som regisserat filmen Vaxxed. Det framgick av programmet vilka olika typer av anklagelser som vaccinnmotståndare riktade mot vaccin och det skildrades hur antivaccinrörelsen använde personliga berättelser för att övertyga föräldrar om att vaccin är farligt. Mot slutet av programmet intervjuades F. Hon presenterades med titeln ”vaccinnmotståndare”. F sa följande.

Det som händer, som det ofta händer med de här personerna som för fram en annan sida om vaccinet. Det är ju att man blir väldigt motarbetad, väldigt smutskastad, ens liv slås lite i spillror liksom.

F förekom även i inledningen av den första delen i dokumentärserien. I denna sekvens framgick det inte vem hon var. I den korta sekvensen hördes F säga följande.

Den värsta grejen det är ju att man kan dö av det också.

Del 3, den 16 december 2020

Den sista delen handlade om vaccinnmotståndets strategier och hur antivaccinrörelsen sprider sitt budskap över världen, genom att skapa tvivel hos föräldrar kring hur säkert vaccin är. Bland annat intervjuades influeraren G, en viktig person för antivaccinrörelsen i Australien och Stilla Havsområdet. I programmet berättades också om hur mässlingen börjat spridas på Samoa och hade krävt över 80 liv, de flesta barn under fem år. Programmet redovisade även vad som hänt året innan mässlingsepidemin då två barn dog kort efter en vaccination mot mässling, påssjuka och röda hund (MPR). Dödsfallen väckte rädsla och vaccinnmotståndare använde dessa dödsfall som bevis för att vaccin är farligt. Under nio månader vaccinerades inga barn mot mässlingen. Utredningen visade dock att det inte var vaccinet som de

två barnen hade dött av. Två sköterskor hade felaktigt blandat vaccinet med ett muskelavslappnande medel.

I det tredje och sista avsnittet gav sig reportrarna till känna och berättade för de medverkande vaccinnmotståndarna att programmet var en granskning av antivaccinrörelsen för Sveriges Television AB (SVT). I samband med detta gavs de medverkande en möjlighet att bemöta kritik som riktats mot dem i programmen. Bland annat fick A svara på varför hon under sina föreläsningar använde sig av pseudovetenskap för att styrka påståendet om att vaccin är farligt.

I avsnittet visades också hur A, filmad med dold kamera, kopplade vaccin till en konspirationsteori som kallas New World Order. Hon påstod också att Förintelsen i stora delar var påhittad. Det framgick att detta inte var något hon talade öppet om.

I programmet behandlades även vaccineringen mot svininfluensan, som fick till följd att hundratals unga i Sverige drabbades av sjukdomen narkolepsi.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna har sammanfattningsvis anfört följande.

Opartiskhet och saklighet

- Programserien var ensidig, vinklad och partisk genom att tydligt ta ställning för att alla vaccin är bra och mot dem som pekar på riskerna med vaccin. Det perspektiv på vaccin som lyftes fram i programserien framställdes som sanning trots att det inte råder vetenskaplig konsensus kring vacciners hälsomässiga fördelar och risker. De vetenskapliga studier, annan fakta och argument som vaccinkritiken grundar sig på redovisades inte och tittaren fick därför ingen chans att själv bilda sig en uppfattning. Genom detta har SVT tagit ställning i en kontroversiell fråga och försöker dessutom dölja sanningen om vaccin.
- Programserien ignorerade de människor som fått skador av vaccin och fick det att framstå som att SVT vet att vaccinskadorna inte förekommer.
- SVT borde ha använt det mer neutrala ordet vaccinkritiker istället för vaccinnmotståndare om de personer som ifrågasätter vacciners säkerhet.
- Vaccinnmotståndare utmålades som en homogen sektliknande rörelse med dolda motiv, så som att medvetet skapa oro hos föräldrar. Personer anklagades även för att ha en falsk och extrem världsbild. Detta utan belägg och utan att dessa personer fick en chans att bemöta dessa anklagelser.
- Påståendet om att personer som fått mässling under senare år varit ovaccinerade eller att det vore en katastrof om 20 procent av barnen inte vaccinerades stämmer inte. Orsaken till att inga konstaterade dödsfall finns i Sverige på grund av MPR-vaccin är att Läkemedelsverket inte har något intresse av att bevisa att ett dödsfall har orsakats av vaccin.

- SVT gav en felaktig bild av mässlingsutbrottet på Samoa. Orsaken till att barn dog var inte att de fick mässlingen utan för att de blev felbehandlade. Istället för febernedsättande och antibiotika borde barnen ha fått A- och C-vitamin.
- SVT framställde B:s forskning som undermålig, samtidigt som brister i studier som förnekar kopplingen mellan vaccin och autism inte redovisades.
- SVT framställde A som en makthavare, vilket programbolaget också rättfärdigar den undersökande journalistiska metoden med. Förutom att det var vinklat var det även en lögn. För att vara en makthavare ska man ha inflytande över andra. Inga personer står i beroendeställning till A. Hade hon varit en maktfaktor hade det dessutom speglats i vaccinations-täckningen i Sverige.

Respekt för privatlivet

- Anmälarna anför att programmen innebar ett intrång i A:s privatliv då de lurade henne om avsikten med programmet, låtsades vara hennes vän och filmade henne i hennes hem. A är ingen makthavare utan en vanlig fembarnsmamma som fick ett vaccinskadat barn.
- En anmälare anför att hon närvarade på den föreläsning som A höll och som dokumenterades av SVT. Anmälaren har inte velat synas i programmen.
- F anför att hon mot sin vilja syntes i programserien och felaktigt presenterades som en vaccinomståndare. Anmälaren verkar inte för att sprida några tvivel kring vaccin. Det hon skriver om finns att hitta i litteraturen. Faktum är att vacciner inte är utvärderade på ett helt korrekt och vetenskapligt sätt vad gäller biverkningar. Att hon tycker detta är fel och anser att människor har rätt att få ta del av denna information berättigar inte SVT att hänga ut henne som vaccinomståndare. Att hon syntes i programserien kan ställa till det för henne både som privatperson och för hennes företag.

Övrigt

- Reportrarna ljög om sina avsikter under en lång tid, vilket var oetiskt, och kränkande. Dessutom användes dold kamera. A:s och andras material och föreläsningar är öppna för allmänheten och vissa vaccinkritiker hade ställt upp på intervjuer även om de visste att reportrarna var från SVT.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att programmen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet. SVT anför i huvudsak följande.

Bakgrund

Vaccin är en av vår tids mest framgångsrika folkhälsoåtgärder; många miljoner liv har räddats när allvarliga sjukdomar har minskat eller eliminerats, och varje

år förebygger vaccinationer mellan två och tre miljoner dödsfall. År 2018 konstaterade Europeiska unionens råd att ”högljudda antivaccinationsaktivister” och en snabb spridning av felaktig information i sociala medier, har underblåst missuppfattningar om vaccin. Allmänhetens fokus flyttas därför bort från vacciners fördelar och de risker som smittsamma sjukdomar utgör, mot en ökad misstro mot vaccin samt rädsla för obevisade vaccinbiverkningar. År 2019 klassade Världshälsoorganisationen (WHO) tveksamhet till vacciner som ett av de största hoten mot världshälsan. Många länder, i och utanför Europa, har de senaste åren tampats med förebyggbara sjukdomar som mässling, och sjukdomen har återvänt till länder där den tidigare varit utrotad. En orsak till utvecklingen är sviktande vaccinationsvilja. I Sverige har Folkhälsomyndigheten (Fohm) sett att ungefär en femtedel av landets föräldrar har frågor, funderingar eller tveksamheter kring barnvaccinationerna.

Opartiskhet

Som tydligt framgick var utgångspunkten för programserien en undersökning av vaccinmotståndet och dess företrädare. Rörelsen sprider ett budskap som går emot etablerad forskning, och som kan orsaka ett reellt hot mot världshälsan. Det ligger i SVT:s uppdrag att kritiskt granska den här typen av opinionsbildning och opinionsbildare. Som SVT angivit, användes barnvaccinationer i programmen för att beskriva konsekvenserna av vaccinmotståndets aktivitet. Få förebyggande medicinska insatser har haft större betydelse för det globala hälsoläget än barnvaccin; bara mässlingsvaccinet beräknas ha räddat över 23 miljoner liv sedan år 2000. Precis som med alla läkemedel finns dock biverkningar. Dessa biverkningar är noga studerade; flera av barnvaccinerna utmärks av att de getts till 100-tals miljoner barn, vilket innebär att även de mest ovanliga biverkningarna har fångats in. Deras säkerhet och effektivitet är således grundligt utredda. Riskerna med barnvaccinerna är marginella, i synnerhet jämfört med de risker som sjukdomarna medför. Nyttan med barnvaccinationer är inte en kontroversiell fråga, tvärtom råder det stor enighet kring detta inom den etablerade vetenskapen.

Till grund för anmälarnas invändningar anföras argument som ofta lyfts fram av vaccinmotståndet och som sammanfattat går ut på att vacciner är ineffektiva eller farliga. Som framgår av programmen, finns inom vaccinmotståndet en djup skepsis mot etablerad forskning. Företrädarna lyfter gärna fram alternativ forskning utan vetenskapligt värde; en vanlig föreställning är även att människors berättelser är mer värda än vetenskap. Det finns en gemensam uppsättning argument och material som ständigt återkommer och som kan verka relevant; den som gör en närmre granskning finner dock att underlaget har stora vetenskapliga brister och ofta är författade av personer som tar extrema eller direkt antivetenskapliga positioner.

I programserien beskrevs vaccinmotståndets hållning mycket noga. Eftersom serien gav vaccinmotståndet stort utrymme för sina åsikter, har SVT sett det som nödvändigt att tydliggöra vad som är korrekt och vad som är direkta sakfel. SVT

har då i programmen tillbakavisat påståenden som strider mot etablerad vetenskap och beprövad erfarenhet, och i vissa fall också tydligt uttalat att det råder bred vetenskaplig konsensus kring att vaccin varit avgörande för den globala folkhälsan, samt att nyttan med barnvaccinationsprogrammet är oavvislig. SVT har även låtit företrädare för den etablerade vetenskapen komma till tals, för att sätta uttalanden gjorda av vaccinemotståndets representanter i ett sammanhang.

Att SVT skulle ha påstått att vacciner inte kan ge upphov till någon skada, är felaktigt. I programserien framfördes tydligt att vaccin också kan medföra biverkningar.

Gällande anmälarnas invändningar mot det specifika ordet ”vaccinemotståndare” användes epitetet för opinionsbildare som i olika kanaler jobbar aktivt för att sprida tvivel kring vaccin. Det är människor som opponerar sig mot den etablerade vetenskap som finns kring vaccinationer, som argumenterar för att vaccin är ineffektiva eller skadliga, och vars aktivitet underminerar EU-ländernas och WHO:s arbete med att förebygga smittsamma sjukdomar. Därför var det relevant att kalla gruppen ”vaccinemotståndare.” Det råder bred vetenskaplig konsensus om barnvaccinationsprogrammets nytta för folkhälsan. SVT tillbakavisar således kritiken om att programserien har tagit ställning i en kontroversiell fråga.

SVT konstaterar att vaccinemotståndets representanter har fått stort utrymme att framföra sina åsikter. Även representanter för den etablerade vetenskapen har fått komma till tals. SVT kan därför inte finna att programmen skulle ge en partisk bild av vaccinemotståndet.

SVT har under granskningen lagt mycket tid på att försöka förstå vad som ligger till grund för vaccinemotståndets framgångar. I programserien belystes bland annat de metoder som används för att rekrytera nya personer, samt den tröst och gemenskap som människor kan finna i rörelsen. SVT ville förstå frontfigurernas drivkrafter och har därför grundligt satt sig in i vad vaccinemotståndets argument består av och varför företrädarna resonerar som de gör, vilket också framgick av programmen. Flera av rörelsens mest inflytelserika opinionsbildare fick i programmen komma till tals om sin syn på vaccin i synnerhet och på världen i allmänhet. A framförde bland annat en teori som kallas New World Order, en ny världsordning, som bland annat går ut på att en liten maktelit försöker ta över och minska populationen i världen. Det förekom även uppfattningar om att denna maktelit skulle använda vaccin som verktyg för att åstadkomma det målet, samt att denna maktelit skulle vara en judisk grupp. Också andra konspirationsteorier cirkulerade bland de medverkande opinionsbildarna. A ifrågasatte även Förintelsens omfattning, och berättade att hennes tvivel väckts efter att ha sett en film på internet. A fick senare bemöta dessa uttalanden.

Som en av det nordiska vaccinemotståndets frontfigurer är A en person som många människor lyssnar på. Hennes föreläsningar sprids i vaccingrupper och inför

föräldrar med vaccinfrågor kan A framstå som påläst och saklig. Hon påstår ofta att hennes källor är vetenskapliga och ombeds ibland om råd kring vaccin. SVT bedömde att A:s sätt att ifrågasätta Förintelsens omfattning speglade A:s inställning till källkritik och beprövad vetenskap och att detta därför var viktigt att belysa. Detsamma gäller samtliga nämnda teorier. SVT ansåg att det var viktigt att uppmärksamma dessa teorier då de ofta undanhålls föräldrar som söker sig till antivaccinrörelsen i tron att de där får väl underbyggd information.

Sammanfattningsvis har SVT alltså låtit framträdande opinionsbildare redogöra för sina teorier om samhället, vilket var en viktig del av granskningen. Att dessa teorier är kända konspirationsteorier kan inte betraktas som anledning att undanhålla dem för tittaren. SVT tillbakavisar invändningarna i denna del.

I flera anmälningar anfördes att programmet skulle vara partiskt då de kritiserade inte fick en chans att bemöta den kritik som framfördes mot dem.

Efter intervjun där A informerades om att programmen gjordes för SVT hade SVT och A omfattande kontakt. Därefter gjordes en ny intervju på A:s initiativ. Där gavs hon utrymme att förklara och försvara varför hon stödjer sig på källor som går emot etablerad forskning, varför hon är skeptisk till storleken på Förintelsen och varför hon tror på teorin New World Order.

En stor del av det andra avsnittet handlade om B:s roll i dagens vaccinsmotstånd och i flera intervjuer fick han själv resonera kring processen som ledde fram till detta. Bland annat redovisade dokumentärserien en avgörande presskonferens. Vid den presenterade B en studie där han framförde hypotesen att autism kunde vara länkat till MPR-vaccinet. Utan att ha lyckats bevisa hypotesen, sa han på presskonferensen att MPR-vaccinet borde stoppas till förmån för singelvaccin. Uttalandet orsakade stor oro och under åren som följde sjönk MPR-vaccinationerna till nivåer som äventyrade flockimmuniteten, bland annat här i Sverige. B:s perspektiv på detta redovisades tydligt både i arkivmaterial och i intervjuer med SVT, och han fick försvara sitt agerande.

B fick därefter fortsatt utrymme i programmen att redogöra för sina motiv och sin ståndpunkt: Att han tycker att han gjorde rätt. I en sista intervju fick han återigen möjlighet att bemöta och vidareutveckla sina svar på SVT:s kritiska frågor, däribland att han sprider desinformation, att han fortfarande felaktigt hävdar att autism orsakas av MPR-vaccin och att han är ansvarig för att sprida rädsla kring vaccin.

Saklighet

Mässling är en smittsam sjukdom som kräver hög flockimmunitet för att inte bryta ut. Vaccinationsluckor i en befolkning utgör därmed en risk för utbrott, och en orsak till de senaste årens mässlingsutbrott i Europa är sviktande

vaccinationsvilja. Detta beskrevs i dokumentärserien. Ingenstans i programmen hävdades dock att utbrotten och återkomsten av mässling enbart har med ovaccinerade individer att göra.

I en granskning om vaccinmotståndets påverkansarbete och inflytande, ansåg SVT att det var relevant att lyfta fram förändringar i attityder gentemot vaccin, i såväl Sverige som övriga världen. Som tidigare påpekats, klassade WHO nyligen vaccintveksamhet som ett av de största hoten mot världshälsan och EU-länderna fick direktiv om att öka vaccinationstäckningen för barnvaccinerna. Att specifikt beskriva vaccintveksamheten i Sverige, är således av betydelse. SVT ansåg också att det var väsentligt att belysa konsekvenserna av vaccinmotståndets budskap.

SVT var på plats under ett pågående mässlingsutbrott i ö-riket Samoa i Stilla Havsområdet. Efter några månader visade utredningen att sköterskorna felaktigt blandat vaccinet med ett muskelavslappnande medel. Vaccinet hade alltså inte orsakat barnens död. Under utredningstiden hade vaccinmotståndare dock spridit det här exemplet som ett bevis på att vaccin är farligt. Landets vaccinationsgrad hade sjunkit kraftigt och när mässling bröt ut på Samoa några månader senare var många barn oskyddade. Innan utbrottet hävdades hade över 5000 personer smittats och 83 personer dött, de allra flesta barn under fem år. Situationen beskrevs i programmet. Det konstaterades att vissa barn kanske hade klarat sig om de fått bättre sjukvård, samt att om barnen varit vaccinerade, hade de haft ett skydd redan från början.

Av SVT:s research framgår att även den svenska reglerande myndigheten, Läkemedelsverket, har en löpande övervakning av alla inrapporterade misstankar om olika vaccinbiverkningar och tar det på stort allvar. SVT:s research visade också att i Sverige, där flera miljoner barn har vaccinerats finns inget konstaterat dödsfall på grund av MPR-vaccinet. Detta redovisades i programserien.

Det framgick däremot tydligt att vaccin i likhet med andra läkemedel innebär risk för biverkningar. De vaccinmotståndare som medverkade i programmen fick också framföra att de av denna anledning valt bort vaccin och att de uppmanar andra att göra samma sak. Det framgick dock också tydligt av programmen att det råder bred vetenskaplig konsensus kring att fördelarna väsentligt överträffar riskerna vad gäller till exempel barnvaccinationsprogrammen.

B är en brittisk före detta läkare som år 1998 publicerade en studie med hypotesen att det kunde finnas en koppling mellan autism och MPR-vaccinet. Studien publicerades i en medicinsk tidskrift och röntte stor uppmärksamhet. Efter att både studien och B:s tillvägagångssätt granskats och ifrågasatts, drogs studien tillbaka och B framtogs sin läkarlegitimation. Flera omfattande studier har gjorts kring kopplingen mellan autism och MPR-vaccinet sedan år 1998. Rådande forskningsläge är att B:s hypotes om autism och MPR-vaccin var felaktig. B själv

hävdar dock fortfarande att det finns en koppling mellan vaccinet och autism. Han är i dag filmregissör och en förgrundsgestalt inom antivaccinrörelsen.

Den instans som i England prövar lämplighet för läkarlegitimation slog år 2010 fast att B begått omfattande och grova fel i sin yrkesutövning. I beslutet fastslogs att dessa fel även omfattat forskningsfusk. B har ej återfått sin läkarlegitimation. Han är i dag skarpt kritiserad av forskare och myndigheter i många länder, både till följd av den tillbakadragna studien och av den information han sprider som framträdande person för antivaccinrörelsen.

Att MPR-vaccinet skulle orsaka autism, är ett frekvent förekommande påstående både i antivaccinkretsar och bland vaccintveksamma föräldrar. Påståendet kommer framför allt från den tillbakadragna studie som B med flera publicerade år 1998. Studien byggde på undersökningar av 12 barn, samt återberättade minnen kring dessa barns utveckling. Redan i studiens slutsats underströks att man inte hade lyckats bevisa teorin. Trots det vållade den stor oro hos många föräldrar och under de följande åren sjönk vaccinationsgraden för MPR kraftigt.

Sedan år 1998 har flera omfattande studier undersökt kopplingen mellan autism och MPR-vaccin. I SBU:s utredning av barnvaccinationer från år 2009 återfinns en koncis sammanfattning av forskningsläget: ”MPR-vaccin orsakar inte autism eller autismspektrumstörning”.

Även efter det har forskargrupper undersökt teorin och år 2019 publicerades en ny, omfattande studie. Den undersökte över 650 000 barn, födda i Danmark mellan åren 1999 och 2010. De jämförde individer som inte fått MPR-sprutan med individer som fått vaccinet. Forskarna tog även höjd för olika riskfaktorer för autism. Studien bekräftade det som flertalet stora studier innan visat. MPR-vaccinet ger inte en förhöjd risk för autism. Det finns därmed ett tungt vetenskapligt stöd för att B:s teori är fel.

Det var korrekt att beskriva att A har en framträdande roll i det nordiska vaccinetståndet. Hon har varit aktiv motståndare till vaccin i flera år, och framfört vaccinkritik som debattör i TV och på egna föreläsningar runt om i Norden. Hon är grundare och chefredaktör för den vaccinkritiska webbplatsen vaccin.me som har den uttalade ambitionen att informera allmänheten om vaccinkritisk forskning och att bidra till vaccinkritisk opinionsbildning. Webbplatsen publicerar artiklar med argument mot vaccin och uttalar stöd till förgrundsgestalter inom vaccinetståndet som B. Vaccin.me citeras inte sällan i vaccinkritiska grupper på internet och har även en egen Facebook-grupp där argument mot vaccin sprids.

A är ordförande i föreningen ”2000-talets vetenskap” som via tidningar och föreläsningar sprider så kallad alternativ fakta, inklusive vaccinkritik. Hon har också nära kontakt med personerna som driver organisationen National Health

Federation (NHF) i Sverige. NHF har i sin tur en amerikansk systerorganisation och förbindelser med antivaccinrörelsen i USA. A och NHF:s representanter samverkar bland annat genom föreläsningar.

A har även skrivit vaccinkritisk litteratur och kallat sig själv ”offentlig vaccinkritiker”. Hon refereras till som välkänd föreläsare och debattör. Flera av hennes föreläsningar finns på Youtube och refereras ofta till i vaccinkritiska Facebook-grupper. Där delas många av de argument som A sprider på föreläsningarna. Under researchen till dokumentärserien kunde SVT se att A:s påståenden ofta användes för att övertyga medlemmar och stärka deras skepsis mot vaccin.

I sista delen av dokumentärserien gavs exempel på hur A i sin föreläsning felaktigt gav bilden av att hennes föreläsning bygger på fakta och gedigen vetenskap. Hon hänvisade till en ”stor studie” och redovisade sedan en lång rad procentsatser som verkade ge intrycket av att vaccinerade barn är väsentligt sjukare än ovaccinerade. Programmet visade att A:s slutsatser inte kom från en vetenskaplig studie, utan från en enkät på en vaccinkritisk webbplats. Uppgifterna som verkade beskriva hur vaccinerade barn drabbades av svåra sjukdomar saknade alltså helt statistisk relevans.

Respekt för privatlivet

F tillhör det svenska vaccinmotståndets kärna. Hon var med och grundade webbplatsen vaccin.me. Webbplatsens mål är att informera allmänheten om vaccinkritisk forskning och skapa en opinionsbildning som är kritisk mot vaccin. Vaccin.me citeras inte sällan i vaccinkritiska grupper och har även en egen vaccinkritisk Facebook-sida.

En annan vaccinkritisk webbplats drivs av den svenska delen av NHF. F var tidigare sekreterare för NHF Sweden.

F har nära koppling till flera av vaccinmotståndets nordiska förgrundsgestalter, samt både direkta och indirekta kopplingar till nätverket av antivaccin-aktivister i USA. Hon har varit öppen med sin vaccinkritik i olika sammanhang. F:s vaccin-skepsis har således varit känd redan innan SVT:s programserie.

F har själv beskrivit sig som aktiv vaccinkritiker. Inom sitt engagemang har hon bland annat skrivit artiklar och föreläst. I programmen fick F komma till tals om åsikter om vaccin som hon själv spridit i offentliga sammanhang. Just nu skriver hon, enligt egen utsago, på ett slags uppslagsverk med syfte att sprida information samlad från vaccinskeptiker. I de inspelade samtal som finns mellan SVT och F framgår tydligt att hon fortfarande är en stark motståndare till vaccin. Transkriberingar av samtalet kan bifogas om så önskas.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan var därför relevant att kalla F för ”vaccinmotståndare.” Hon intervjuades i sin roll som opinionsbildare inom en rörelse som det ligger i SVT:s uppdrag att kritiskt granska. I programmen riktades emellertid ingen specifik kritik mot F.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken i samma program eller inslag, antingen genom att den kritiserade själv medverkar eller genom att en kommentar från honom eller henne redovisas.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Dessa skyldigheter innebär enligt nämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

SVT ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (13 § andra stycket i sändningstillståndet).

Vid tiden för sändning fanns i SVT:s sändningstillstånd bestämmelsen om att SVT ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat (15 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten. Den tillämpas även i fall med namnpublicering vid brott eller misstanke om brott.

Nämnden får pröva en fråga om intrång i privatlivet endast om den person som berörs skriftligen medger det.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Opartiskhet och saklighet

Granskningsnämnden konstaterar att dokumentärserien var en kritisk granskning av antivaccinrörelsen och dess företrädare bland annat i Norden och USA. Serien fokuserade i stor utsträckning på några specifika personer, bland annat A och B. Denna utgångspunkt ligger i linje med programföretagets skyldighet att belysa, granska och stimulera till debatt. Vidare anser nämnden att den omständigheten att programmen utgick från etablerad vetenskap och beprövad erfarenhet inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet. Nämnden anser inte heller att programmens utformning i övrigt innebar ett ställningstagande i strid med kravet på opartiskhet.

Nämnden konstaterar att A, B och övriga vaccinkritiker gavs stort utrymme i programmen att utveckla sina resonemang och bemöta den kritik som riktades mot dem. Programmen strider därför inte mot kravet på opartiskhet i denna del.

Anmälarna anser att programmen på ett antal punkter beskrev sakförhållanden och skildrade händelser på ett felaktigt sätt. Det gäller bland annat framställningen av mässlingsutbrottet på Samoa, påståendena om B:s forskning och att A skulle vara en makthavare med stort inflytande. Mot bakgrund av vad som framkommit i ärendet anser nämnden att SVT har visat grund för de uppgifter som presenterades i programmen. Vad anmälarna anfört medför därför inte att programmen strider mot kravet på saklighet i denna del.

Vad anmälarna i övrigt anfört medför inte heller att programmen strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Respekt för privatlivet

Nämnden anser att de uppgifter som framkom om F i programmen inte var av intrångskaraktär. Programmen strider därför inte mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

En anmälare har anfört att programmen innebar ett intrång i hennes privatliv då hon mot sin vilja förekom i bild i samband med en föreläsning som A höll i. Av anmälan framgår det inte när hon syns i bild och anmälaren har inte heller förtydligat detta. Ärendet lämnas därför utan åtgärd i denna del.

Flera anmälare har anfört att programmen innebar ett intrång i A:s privatliv. Nämnden får pröva en fråga om intrång i privatlivet endast om den person som berörs skriftligen medger det. Något sådant medgivande från A finns inte i detta fall. Ärendet skrivs därför av i denna del.

Övrigt

Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva omständigheterna kring tillkomsten av ett program eller inslag. Att delar av programmen spelades in genom att reportrarna uppträdde med påhittade identiteter eller med dold kamera utan de inblandades samtycke är en yrkesetisk fråga som inte regleras vare sig i radio- och tv-lagen eller i det aktuella programföretagets sändningstillstånd. Anmälarnas kritik i dessa delar lämnas därför utan åtgärd av nämnden.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Sofia Olsson Olsén efter föredragning av Rasmus Gedda. I ärendets slutliga handläggning har även Anna Dingertz medverkat.

För granskningsnämnden

Dag Mattsson

SIGNATURSIDA

Detta dokument har elektroniskt undertecknats av följande
undertecknare:

NAMN:	Dag Edvin Bror Mattsson
IDENTIFIKATIONSTYP:	Svensk e-legitimation
IDENTIFIKATIONS-ID:	_072682e6e500a09c3dda92cf083d7460dc
DATUM & TID:	2021-10-18 06:25:45 +02:00

Certifierad av Comfact Signature
Accepterad av alla undertecknare
2021-10-18 06:25:51 +02:00
Ref: 21761SE
www.comfact.se

[Validera dokumentet](#) | [Användarvillkor](#)